

Ervaringen uit de praktijk

Bomen over de bever

Marc Rothengatter van Waterschap Hunze en Aa's aan het woord over de bever in zijn beheergebied. Hij vertelt over de keuzes die aan het beverbeleid ten grondslag liggen.

“Het gaat goed met de bever in het noorden van het land. De aanwezigheid van de bever in onze beekdalen is een verrijking van het landschap. En hun verspreidingsgebied breidt zich snel uit, ook buiten de natuurgebieden. Juist die snelle uitbreiding van hun verspreidingsgebied levert af en toe problemen op.

Om dit in goede banen te leiden moet er nu wat gebeuren: We staan nu voor de uitdaging om de keuzes te maken. Keuzes zodat we straks niet achter de feiten aan lopen. We moeten realistisch zijn welke gebieden mogelijkheden bieden voor de bever maar ook realistisch in zijn welke gebieden de risico's te groot worden.

We leven in een delta, we kunnen niet vergeten dat we in een land wonen dat zonder dijken voor de helft onder water zou staan. Een land waar iedere vierkante meter een bestemming heeft. Het is doorkruist met wegen en spoorlijnen. Dat maakt ons, met de huidige klimaatveranderingen, kwetsbaar voor overstromingen en hoogwater. Met een stevig toenemende beverpopulatie moeten we goed nadenken over een goed en veilig leefgebied voor deze dieren. Plekken waar bevers niet alleen naar hartenlust hun omgeving kunnen aanpassen, maar waar ze ook kunnen vluchten voor het water en waar genoeg territoria zijn voor een toenemende populatie. Bevers hebben droge plekken nodig om te wonen. Bevers zijn welkom, maar ons streven is vooral dat we allemaal droge voeten houden op plekken waar dit moet!”

Een bever in een notendop

Een bever is een familiedier waarbij de jongen de eerste 2 jaar bij vader en moeder wonen. Ze hebben in Nederland geen natuurlijke vijanden waardoor de populatie snel doorgroeit. Eten is ook geen beperkende factor in het natte, groene Nederland. In de winter eten ze boomschors en takken. Ook gebruiken ze de takken als bouw materiaal voor hun burcht en de dammen. Het zomer menu is waterplanten en kruiden, aangevuld met landbouwgewassen als bijvoorbeeld maïs en suikerbieten. Ervaringen van onze oosterburen leren dat, als alle territoriums met bos vol zijn, ze ook met plekken zonder bomen genoeg nemen. Ze zwemmen dan honderden meters zwemmen voor takken als voedsel en als bouw materiaal. Langs de Oder zijn plekken waarbij ze zelfs in droge sloten leven omdat alle andere territoriums vol zijn.

Ook herkenbaar voor de bever zijn de dammen die ze in sloten en beken maken. Ze leggen een dam aan om voldoende hoge waterstand te houden waardoor de ingang van hun burcht onder water blijft.

Een volwassen bever kan 35 à 40 kilo zwaar worden. Een dier met het formaat van een dikke bouwvier. Een dier die gangen onder de grond graaft. In de winter wonen ze in beverburchten, in de zomer verspreiden ze zich wat meer in hun territorium. Overdag maken ze oeverholen om in te slapen of te eten. Ook slapen ze overdag in het gras of het riet of in een oeverhol.

Ondergrondse bedrijvigheid

Een bever is een dier dat gangen graaft in de oever. Voor een ligplek, rustplek of een ontsnappingsgang vanuit zijn burcht.

Een oeverhol is een ondergrondse gang in de oever met een diameter van 40 tot 60 cm doorsnede en een lengte van enkele tot een tiental meter met aan het eind een kamer. Het grote probleem is dat de ingang 1 a 1,5 meter onder de waterspiegel zit. Juist dit laatste maakt het erg

Vraatschade in bosperceel

“Bevers zijn welkom, maar ons streven is vooral dat we allemaal droge voeten houden op plekken waar dit moet!”

Beverburcht

Afgegraven bevergangen aan de Hunze

“Een dijk is ideaal voor bevers. Het is er hoog en droog en de holen in de klei zakken niet in.”

Knaagschade bij de Hunze

moeilijk om de holen op te sporen. Dat is direct ook in een notendop het probleem wat de dijkbeheerders van het waterschap hebben.

Maar het blijft niet bij één gang. Op verschillende plekken wordt zo'n oeverhol uitgebreid tot een heel stelsel van gangen met kamers. Kamers om uit te rusten of te eten. De ervaring heeft geleerd dat de bever steeds verder blijft graven. Er zakt een gang in of het waterpeil stijgt en hierop wordt het gangenstelsel weer verder uitgebreid: in de lengte van de wal maar ook dieper de wal in.

De kamers tussen die gangen zijn groot, ruim een meter lang, een meter breed en 70 à 80 cm hoog. Deze gangen en kamers zijn zo groot dat machines en hun bestuurders gevaar lopen. Er zijn bijvoorbeeld al enkele graafmachines, maatractoren en zelfs een combine in een oeverhol van een bever weggezakt. “Het kantelen van deze machines naast een sloot is levensgevaarlijk. We zijn, als waterschap, verantwoordelijk voor een veilige werkplek voor ons personeel. Dit garanderen is onmogelijk maar zo'n risico wil je, als werkgever, zoveel mogelijk beperken.”

Betrouwbare dijken, kerntaak van een waterschap

Deze bovengenoemde gangen wil je echt niet in een dijk of kade hebben. Deze dijken moeten het water tegenhouden om het achterland met inwoners en eigendommen te beschermen.

Juist op het moment als de rivieren en kanalen tot de rand toe vol staan hangt alles af van een sterke, stabiele dijk. Dan moet de dijk doen waarvoor hij is ontworpen namelijk het water tegenhouden. De inwoners moeten bij hoog water kunnen vertrouwen op deze dijken. Dit is een van de kerntaken van het waterschap. Herstel of reparatie wil dan niet meer omdat in een periode van hoog water, de dijken en kades vaak al dusdanig doorweekt zijn dat er niet meer met zware machines overheen gereden kan worden om grond te brengen.

Vooraf bij hoogwater is het van levensbelang dat we de dijken checken op graafsporen van de bever. Door de waterstijging staat het leef- (en slaap) gebied onder water en gaan ze, hogerop, een kunnen ze een nieuw oeverhol graven voor een droge slaapplek. “Een dijk is daar ideaal voor; het is er hoog en droog en de holen in de klei zakken niet in...” Ook drijft er vaak riet en drijfvuil op het water dus is het erg moeilijk deze oeverholen te lokaliseren.

Waterschap Hunze & Aa's heeft 800 km dijken

Op een aantal plekken in het werkgebied van Hunze en Aa's is het leefgebied van bevers nabij of rond de dijken in het landschap. Dan is het bijna onvermijdelijk dat er gegraven wordt. En dat is direct het grote probleem. Doordat de ingang van een oeverhol of van een beverburcht altijd onder water zit blijven ze veelal verborgen bij dijkinspecties. Het vinden van graafsporen is niet eenvoudig. We zijn nu op zoek naar de beste methode, zoals het inzetten van sonar, drones en grondradar maar het menselijk oog en de vak- en gebiedskennis blijven ook heel belangrijk.

Het graven van een hol van 8 meter diep is voor een bever een nacht werk. Na een reparatie van een talud of een kade kan een bever zo weer een nieuw hol graven en dan loop je weer achter de feiten aan. Hoe vaak moet je dan gaan inspecteren? Ook daar moeten we ervaring mee opdoen en data verzamelen. En alles “graafproof” inrichten? Dit vergt enorme investeringen.

Gelukkig hebben we goede afspraken met provincies en andere betrokken partijen, zodat we snel en pragmatisch te werk kunnen gaan.

Voor de bever hebben we een praktisch werkprotocol opgesteld waarbij we afspraken en duidelijkheid hebben bij het opsporen en repareren van schade aan de dijken en andere gevaarlijke situaties.

Gaas in de dijk

Voor je met graven van graaf werend gaas begint heb je eerst overzicht nodig: Wat zijn de risico-gebieden bij hoog water? Waar ligt de dijk direct aan het water? Wat is de hoogte van het achterland ten opzichte van de verschillende kanaalpeilen? Maar ook waar is veel houtopslag aan de waterkant? De bodemopbouw, waar liggen steile taluds? Allemaal zaken die meespelen.

Ook moet er vooraf beleid worden opgesteld waarin duidelijkheid is over het verwachte verspreidingsgebied van de bever. Dan kun je die gebieden voor de toekomst "beverproof" inrichten.

Wij zorgen bij het aanleggen van nieuwe dijken ook voor graafwerende maatregelen en plekken waar de bever hoog en droog kan zitten. We hebben daarnaast 800 kilometer oude dijk die moet worden onderhouden en beheerd. Dit alles kost veel geld en kan niet allemaal tegelijk worden aangepakt. Hierom moet je realistisch zijn.

Je moet je ook afvragen of je de bever overal wilt hebben. Misschien moet je gebieden aanwijzen waarbij het risico en de kosten bij een dijkdoorbraak dusdanig groot zijn dat het beter is om daar geen risico op graafschade in dijken te lopen en dus geen bevers te accepteren. Keuzes die vooraf ingehaald en met enorm veel kosten en dierenleed moet ingrijpen.

Serieuze problematiek maar toch genieten

Waterschap Hunze en Aa's pakt de problematiek rond de bever serieus aan. Rothengatter: "Dat betekent niet dat wij vinden dat de bever moet verdwijnen. De bever is zeker welkom. In natuurgebieden en de beekdalen is de soort zeker een waardevolle aanvulling op het systeem. We moeten er echter wel bedacht op zijn dat de bever in bewoonde gebieden problemen kan opleveren. Een bever maakt zijn eigen omgeving. Op een aantal plekken kan dit wel maar lang niet overal. Door een beverdam komt de grondwaterstand hoger. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld producten als aardappels in te natte grond te staan en verrotten ze in het veld. Er ontstaat dan oogstschade die behoorlijk in de papieren kan lopen.

Met de huidige populatiegroei, en de bevers vanuit Duitsland, zijn er voldoende dieren voor een gezonde populatie die, zonder inteelt, ook op lange termijn levensvatbaar blijft. De bever is en blijft een prachtig dier waar we, met de juiste maatregelen, in de toekomst van kunnen blijven genieten."

Tekst en foto's: Flora Rosenbrand, senior beleidsadviseur wetterskip Fryslân

"Een bever maakt zijn eigen omgeving. Op een aantal plekken kan dit wel maar lang niet overal."

Landelijke situatie

Bij het beschermen van het landschap tegen overstromingen in Groningen en Drenthe, wordt de vergelijking nog wel eens gemaakt met het landschap rond de grote rivieren. Dat is een vergelijking die niet opgaat, weet Rothengatter. "In het stroomgebied van de grote rivieren heeft de bever ook een perfect leefgebied gevonden. Problemen met het ondergraven van dijken spelen daar veel minder dan bij ons. Deze dijken liggen de meeste tijd van het jaar niet direct aan het water. Bovendien zijn de huidige rivierdijken zware constructies die beter bestand zijn tegen graafactiviteiten. Maar de oeverholten zijn in het verleden ook hier diep de dijk in aangetroffen en dan zijn dit grote risico's. Bij hoog water wordt het risico op graafschade snel groter en is de massa aan water in de grote rivieren zo enorm dat bij een doorbraak geen houden meer aan is.